

Отже, психологічна готовність молоді до відповідального батьківства залежить від взаємодії з домашньою твариною. Відповідальність як фактор готовності до батьківства та взаємодії з улюбленими був зазначений як один з ключових в обох випадках. І тому 97% опитаних стверджують, що тварина може виховати відповідальність у молоді та вплинути на її розвиток у дитей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни: моногр. М.: Мысль, 1991. 299 с.
2. Борисенко Ю.В. Психология отцовства. М.: ИГ-СОЦИН, 2007. 220 с.
3. Винникотт Д.В. Маленькие дети и их матери. М.: Класс, 2016. 80 с.
4. Дементий Л.И. Ответственность как способ жизнедеятельности и личностный ресурс. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Кара-

зіна. Серія: Психологія. 2010. № 913, вип. 44. С. 34–37.

5. Клименко Н.С. «Чайлдфри» и «яжемать» как биполярные категории современной фемининности. Вестник Кемерово: КемГУКИ, 2017. С. 1–3.

6. Муздыбаев К. Психология ответственности. М.: Либроком, 2010. 248 с.

7. Овчарова Р.В. Родительство как психологический феномен: учеб. пособ. М.: Моск. психол.-соц. ин-т, 2006. 496 с.

8. Савчин М.В. Психология відповідальної поведінки: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. 280 с.

9. Садова М. Психологічні передумови вивчення відповідальності особистості з точки зору цілісно-функціонального підходу. Український науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації». 2013. № 3. URL: <http://social-science.com.ua/article/111>

10. Федоришин Г.М. Батьківство як соціально-психологічний феномен. Київський науково-педагогічний вісник: наук. журн. 2016. № 8. С.121–122.

УДК 159.9.072+159.954

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щербак Т.І., к. психол. н., доцент кафедри психології
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Щербак Б.О., магістрант кафедри психології
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

У статті висвітлено результати емпіричного вивчення готовності до інноваційної діяльності. Визначено різні аспекти готовності до інноваційної діяльності: емоційний, мотиваційний, когнітивний, особистісний, організаційний. Проаналізовано результати вивчення інноваційних характеристик мислення.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, готовність, інноватори, адаптори.

Щербак Т.И., Щербак Б.А. ЭМПИРИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье отражены результаты эмпирического изучения готовности к инновационной деятельности. Определены различные аспекты готовности к инновационной деятельности: эмоциональный, мотивационный, когнитивный, личностный, организационный. Проанализированы результаты изучения инновационных характеристик мышления.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, готовность, инноваторы, адапторы.

Shcherbak T.I., Shcherbak B.O. EMPIRICAL RESEARCH OF READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITIES

The results of the empirical study of readiness for innovation have been highlighted in the article. Different aspects of readiness for innovation activity have been defined: emotional, motivational, cognitive, personal, organizational. The results of the study of innovative characteristics of thinking have been analyzed.

Key words: innovation, innovation activity, readiness, innovators, adapters.

Постановка проблеми. Особливої актуальності інноваційні процеси набули в останнє десятиріччя, що зумовлено створенням міжнародних інноваційних мереж,

державних інфраструктур з координації інноваційних процесів та підтримки недержавних утворень. Здійснення ж інноваційної діяльності багато в чому залежить від наяв-

ності психологічної готовності до неї. Готовність до інноваційної діяльності є одним з компонентів змістовної структури інноваційного процесу. Готовність визначається як активно-діяльнісний стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізованість сил на виконання завдання. Негативні тенденції в інноваційній активності, готовності до неї суспільства загалом та молоді зокрема, є однією з проблем, що стоять на шляху ефективного використання цього потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психології поняття психологічної готовності вивчалось з позиції установки (Д.М. Узнадзе [8]), як окрема форма загальної готовності (М.І. Дьяченко, Л.А. Кандилович [1]), як аспект професійного навчання людей різних видів праці (Б.Г. Ананьєв, Л.А. Кандилович [1], В.О. Ключко [3], О.М. Краснорядцева [4], В.А. Крутецький [5], Д.М. Узнадзе [8] та ін.).

Проблематика інноваційної діяльності стала предметом наукових досліджень Е.Ю. Качанової [2], А.І. Пригожина [6], Е. Роджерса [7] та ін.

Основною метою дослідження було емпіричне вивчення психологічної готовності до інноваційної діяльності. Дослідження проводилося на базі Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка. Експериментом було охоплено 30 студентів Інституту педагогіки і психології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з теоретичних положень, нами було проведено дослідження та здійснено первинний аналіз отриманих даних. Аналіз матеріалів дослідження, що були отримані за допомогою опитувальника інноваційної готовності (В.В. Пантелєєвої, Т.П. Книшевої), вказує на те, що тільки у 20% досліджуваних наявний високий рівень емоційної готовності (ЕГ) до участі в інноваційній діяльності, такі студенти характеризуються вираженим інтересом до впровадження в своїй праці нових технологій, освоєння нових способів виконання діяльності і готовності користатися запропонованою перспективою перетворень. Переважна кількість опитаних емоційно готові до інновацій та їх впровадження на середньому рівні (43,3%) та 36,7% досліджених взагалі не характерна емоційна готовність до інноваційної діяльності.

Схожі результати отримано і в аспекті мотиваційної готовності (МГ), зокрема у вибірці досліджуваних переважають особи з середнім рівнем такої готовності (46,7%). У 30% опитаних студентів переважають внутрішні мотиви до участі в інноваціях, пов'язаних з досягненням успіху, самореалізацією, отриманням задоволення від процесу розробки нововведень. Такі люди готові нести відповідальність за певні наслідки змін, оскільки вбачають у них додаткові можливості для самореалізації. Не виражена мотиваційна готовність у 23,3% досліджуваних, вони внутрішньо не вмотивовані на реалізацію інноваційної діяльності.

Більшість досліджуваних (60%) за компонентом когнітивної готовності (КГ) не тільки може запропонувати щось нове, але і володіє знаннями, достатніми для впровадження нововведень в організаційний процес, має уявлення про те, як отримати необхідну інформацію. На низькому рівні виявляють таку властивість 26,7% респондентів, відповідно, вони не володіють необхідними для впровадження інновацій знаннями.

Високий рівень особистісної готовності (23,3%) пов'язаний з наявністю значної кількості особистісних особливостей, що підвищують ефективність інноваційної діяльності (впевненість у собі, помірність до ризику, практичність, радикалізм, креативність). Можлива ефективність таких людей як організаторів і керівників інноваційних проектів. Середня міра вираженості цього виду готовності характерна половині опитаних, загалом не характерна особистісна готовність 26,7% опитаних студентів.

Виходячи з отриманих результатів, найнижчими є показники компонента організаційної готовності (ОГ), відтак незадоволеними створеними умовами є 53,3% опитаних. На середньому рівні виявляють організаційну готовність 36,7% досліджуваних, у них може виникати потреба в додаткових заходах з підтримки і просування інноваційної діяльності з боку керівництва чи інших осіб. Високий рівень організаційної готовності виявляють лише 10% вибірки.

В експерименті інноваційні характеристики мислення досліджуваних вивчалися за допомогою тесту інноваційності суб'єкта М. Кіртон. Аналіз одержаних даних показує, що серед представників нашої вибірки переважають інноватори, охоплюючи діапазон від суперінноваторів до слабо виражених інноваторів (рис. 1).

Зокрема, до суперінноваторів належить незначна частина досліджуваних (3,4%), вони генерують безліч ідей, часто таких, які виглядають ризикованими. Такі особи виглядають як недисципліновані люди, мислять неординарно, ставлять під сумнів базові положення, включаючи загальноприйняті, вирішують завдання, заново визначаючи їх або змінюючи їх умови, часто кидають виклик правилам.

Інноватори, яких серед опитаних виявилось 13,3%, віддають перевагу часто мін-

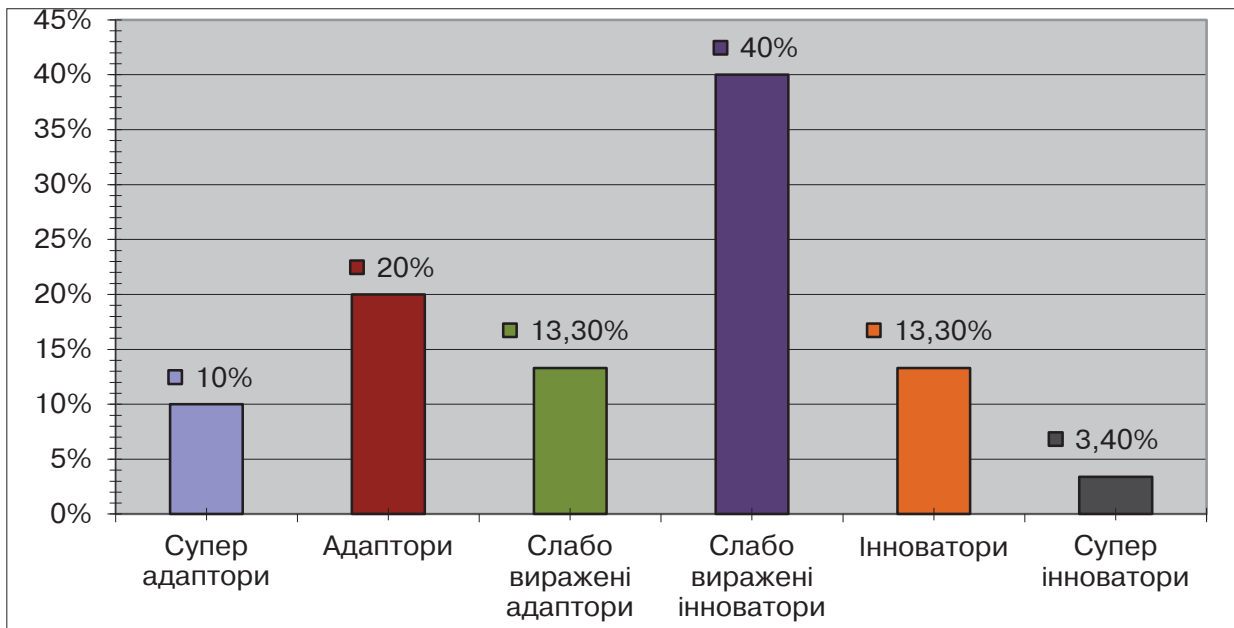

Рис. 1 Показники інноваційності суб'єкта за тестом М. Кіртона

ливим умовам роботи, їх підхід полягає в переоцінці і новому визначенні проблем і умов. Інноватори не завжди доводять до кінця розпочаті ними проекти, часто виглядають нелогічними, непрактичними; часто шокують оточуючих. Переслідуючи поставлені цілі, приділяють мало уваги звичним способам досягнення. Беруть на себе контроль у невизначених ситуаціях, часто кидають виклик наявним правилам. Інноватори рідко сумніваються в своїх силах, коли генерують ідеї. За відповідного контролю ці респонденти стають дуже корисними в організації під час непередбаченої кризи або в її профілактиці. Під час роботи з адаптором інноватор утримує поставлену мету, розриваючи зв'язок з минулим досвідом або прийнятими теоріями. Саме вони провокують радикальні зміни, без яких розвиток організації неможливий.

Слабо виражені інноватори, яких серед нашої вибірки більшість (40%), – недисципліновані, підходять до вирішення задач з несподіваних сторін, зрідка здатні виконувати рутинну роботу, але і не настільки готові до інноваційних способів виконання діяльності, як інноватори або суперінноватори.

Слабо виражені адаптори, яких виявлено 13,3%, беруть на себе повноваження всередині усталених структур, зрідка генерують безпечні ідеї, кидають виклик чинним нормам і принципам рідко, обережно, за наявності сильної підтримки. Важливі для повсякденного функціонування організації, чуйні, підтримують цілісність групи і співробітництво в ній.

Отримані під час дослідження дані дають змогу констатувати, що серед досліджу-

ваних виявлено 20% адапторів. Вони віддають перевагу стабільним і добре структурованим робочим умовам; працюють, пропонуючи такі шляхи виконання завдань, які можна реалізувати, не руйнуючи наявну ситуацію. Адаптор знижує гостроту проблеми шляхом удосконалень і підвищення ефективності з максимальною послідовністю і стабільністю. Під час роботи з інноватором ці респонденти забезпечують стабільність і порядок. Ставлячи перед собою цілі, беруть до уваги засоби їх досягнення. Здатні виконувати рутинну роботу з високою точністю протягом тривалого часу.

Для суперадапторів, кількість яких серед нашої вибірки становить 10%, характерні надійність, методичність, розсудливість. Вони вирішують проблеми апробованими, перевіреними і зрозумілими шляхами, часто шляхом внесення поліпшень і підвищення. Рідко вступають у конфлікт з правилами, забезпечують стабільність у групі. Ці досліджувані відповідальні, ефективні, конформні. Вони підкоряються правилам і таким авторитетам, які забезпечують безпеку, надійність. Суперадаптори часто сумніваються в своїх силах, однак забезпечують надійний фундамент для ризикованих операцій інноватора.

Відповідно до отриманих нами за методикою Т. Елерса кількісних даних у більшості досліджуваних переважає середній рівень мотивації до успіху (43,3%), який вказує на достатню сформованість усіх компонентів мотивації. Такі особи активні, ініціативні, свідомо прагнуть до опанування знань і навичок, уміють працювати організовано. Респонденти з низьким рівнем

мотивації до успіху (36,7%) характеризуються скерованістю зовнішньою стороною процесу, орієнтованою на формальний успіх.

Студенти з помірно високою орієнтацією на успіх (6,7%) надають переваги середньому рівню ризику. Досліджувані з дуже високим рівнем мотивації до успіху (13,3%) характеризуються наявністю сили волі, самоконтролю й відповідальності, що неодмінно підвищує їхню успішність. Особи, мотивовані на успіх, визначають головну позитивну мету, досягнення якої поставатиме для них як успіх.

Рефлексія найчастіше розглядається як один з найбільш важливих психологічних механізмів, що забезпечують адаптивність людини до нових умов діяльності. Здобуті під час діагностичного дослідження за опитувальником рефлексивності А.В. Карпова дані вказують, що досить високий відсоток обстежуваних (43,3%) мають середній рівень рефлексивності. Висока рефлексивність властива 26,7% опитаних, відтак третина досліджуваних мають високий рівень цінності самостійності, визначальна мета якої полягає в незалежності мислення і вибору дій, творчості, дослідницькій діяльності (рис. 2).

Низький рівень рефлексивності у 30% досліджених студентів передбачає імпульсивність їхніх дій і вчинків, необдуманість рішень, часту зміну цілей, бажання швидкого результату, слабкість самоконтролю.

Отримані за шкалою «самостійність» методики Ш. Шварца результати дають змогу констатувати, що третина досліджуваних мають високий рівень цінності самостійності, визначальна мета якої полягає в незалежності мислення і вибору дій, творчості, дослідницькій діяльності (рис. 3). Цінність самостійності розкривається через

свободу розвивати власні ідеї і здібності та свободу визначати власні дії та є похідною від потреби автономності та незалежності.

Дослідження показало, що 26,7% респондентів мають високий рівень цінності стимуляції. Отже, вони прагнуть до розмаїття і глибоких переживань для підтримки оптимального рівня активності. Мотиваційна мета цього типу цінностей полягає в новизні, змінах, глибоких переживаннях, прагнення до яких низько виражене у 40% досліджуваних та представлене на середньому рівні у третини нашої вибірки (33,3%).

Будь-які групи розробляють свої символи і ритуали, дія яких визначається досвідом групи і які закріплюються як традиції і звичаї. У нашому дослідженні такий традиційний спосіб поведінки, що є символом групової солідарності, виразом єдиних цінностей і гарантією виживання і одночасно певного роду адаптогенним фактором, вивчався за допомогою шкали «Традиції» методики Ш. Шварца.

Здобуті за шкалою «Традиції» результати вказують, що найбільший відсоток обстежуваних (43,3%) виявляють високий ступінь цінності традицій, 33,3% – середній рівень, а 23,4% – не визнають традиції за цінність.

Похідною від вимоги стримувати схильності, які мають негативні соціальні наслідки, є конформність. Встановлено, що високий рівень конформності характерний для 30% досліджених студентів, вони чітко дотримуються правил, законів і формальних зобов'язань та уникають вияву власної волі. Не схильні до зміни поведінки чи власних думок під впливом інших 20% респондентів. Середній рівень конформності виявлено у 50% опитаних.

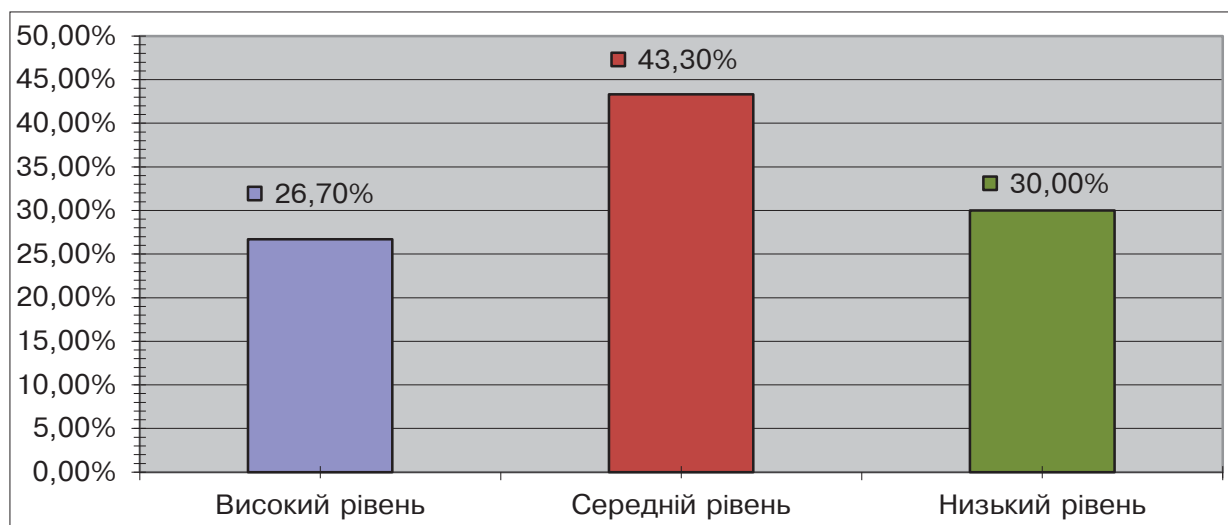

Рис. 2. Показники рівня рефлексивності (за опитувальником А.В. Карпова)

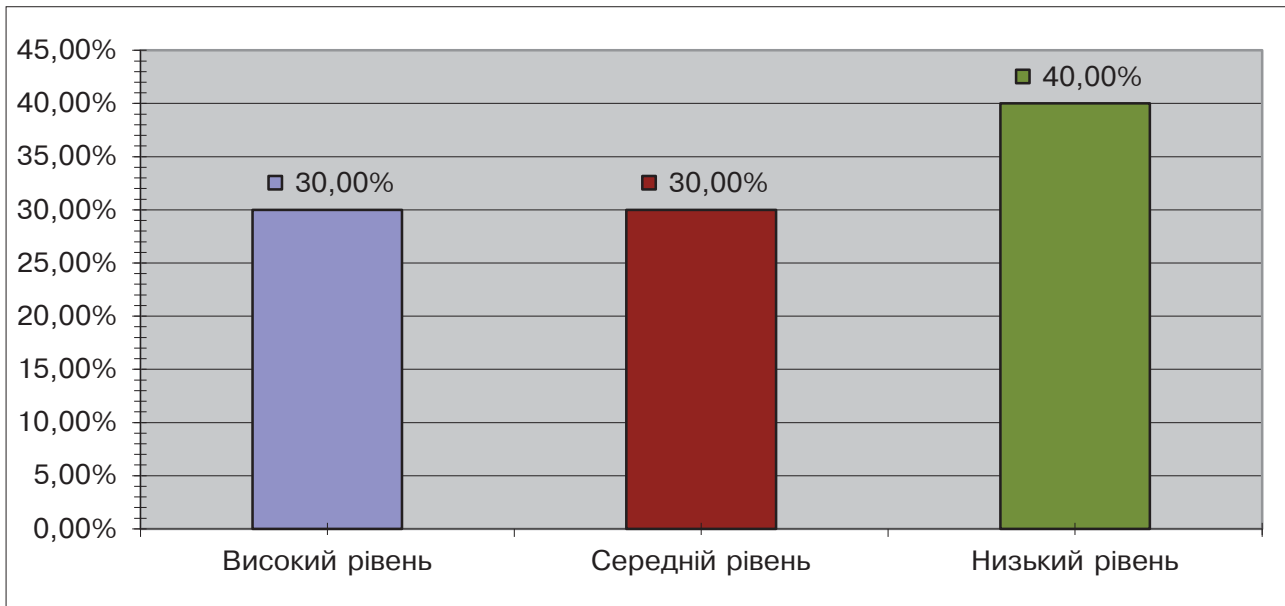

Рис. 3. Показники шкали "Самостійність" (за методикою ціннісних орієнтацій Ш. Шварца)

Розглянувши первинні результати дослідження, нами отримано загальне уявлення про готовність до інноваційної діяльності та особливості її критеріїв, зокрема мотиваційного, оцінного, рефлексивного аспектів. Наступний рівень дослідження – кореляційний аналіз (табл. 1.)

Результати кореляційного аналізу свідчать про наявність:

1) значущої позитивної кореляції між шкалою «Емоційна готовність» та мотивацією до успіху, рефлексивністю, стимуляцією;

– оберненого взаємозв'язку між шкалою «Емоційна готовність» та шкалою «Традиції».

Ці залежності свідчать про те, що з посиленням вмотивованості до успіху, рефлексивності, стимуляції та одночасно зі зменшенням впливу традицій зростає емоційна готовність особистості до інновацій.

2) значущої прямої кореляції між шкалою «Мотиваційна готовність» та мотивацією до успіху, рефлексивністю, самостійністю, стимуляцією;

– оберненого взаємозв'язку між шкалами «Мотиваційна готовність» та «Конформність».

Іншими словами, люди з високим рівнем мотивації до успіху; розвиненою рефлексивністю, що передбачає розуміння підґрунтя і результатів діяльності, усвідомлення та її регуляцію; високим рівнем цінності самостійності, яка розкривається через незалежність мислення і вибору дій, творчості, дослідницької діяльності; високим рівнем цінності стимуляції; та разом з тим не розвиненою властивістю до змі-

ни власної поведінки, думок під впливом ззовні, виявляють високий рівень розвиненості мотиваційної готовності до інновацій, тобто у них переважають внутрішні мотиви до участі в інноваціях, пов'язані з досягненням успіху, самореалізацією, отриманням задоволення від процесу розроблення нововведень.

3) значущої позитивної кореляції між шкалами «Когнітивна готовність», «Особистісна готовність» та мотивацією до успіху, рефлексивністю, самостійністю;

– значущої негативної кореляції між когнітивною готовністю та цінністю традицій; між особистісною готовністю та конформністю.

Це свідчить про те, що в учасників вмотивованих на успіх; здатних до рефлексії, самоаналізу, осмислення й оцінки власної діяльності; самостійних, незалежних у мисленні і виборі дій, творчості, дослідницької діяльності та із низькою цінністю традиційних підходів до діяльності, здатністю не підпадати під вплив інших, значимо частіше виявляється когнітивна та особистісна готовність до інновацій.

4) значущої прямої кореляції між шкалою «Організаційна готовність» та мотивацією до успіху, рефлексивністю, цінністю традицій, самостійністю, стимуляцією;

Таким чином, учасники, що мають високі показники вмотивованості до успіху; володіють навичками рефлексії; високо цінують традиції, що склалися у виконанні діяльності; виявляють самостійність; виявляють цінність стимуляції, прагнучи до розмаїття і глибоких переживань для підтримки оптимального рівня активності,

Таблиця 1

Показники кореляційного аналізу

Показники готовності до інноваційної діяльності		Мотивація до успіху	Рефлексивність	Конформність	Традиції	Самостійність	Стимуляція
ЕГ	r	,436*	,475*	,253	-,476*	,184	,494*
	Sig. 2-tailed	,026	,014	,143	,014	,367	,010
	N	30	30	30	30	30	30
МГ	r	,643**	,472*	-,390*	-,084	,457*	,392*
	Sig. 2-tailed	,000	,015	,026	,632	,019	,048
	N	30	30	30	30	30	30
КГ	r	,487*	,461*	-,201	-,444*	,395*	,005
	Sig. 2-tailed	,012	,018	,248	,023	,046	,975
	N	30	30	30	30	30	30
ОГ	r	,457*	,465*	-,450*	-,120	,533**	,186
	Sig. 2-tailed	,019	,017	,021	,560	,005	,362
	N	30	30	30	30	30	30
ОргГ	r	,403*	,461*	,188	,469*	,380*	,565**
	Sig. 2-tailed	,041	,018	,279	,016	,024	,003
	N	30	30	30	30	30	30
Інноваційність суб'єкта	r	,533**	,478*	-,423*	-,494*	,575**	,087
	Sig. 2-tailed	,005	,013	,032	,010	,002	,749
	N	30	30	30	30	30	30

Примітка. * Кореляція значима на рівні 0.05. ** Кореляція значима на рівні 0.01

значимо частіше є організаційно готовими до здійснення інноваційної діяльності.

5) значущої позитивної кореляції між інноваційністю суб'єкта та мотивацією до успіху, рефлексивністю, самостійністю;

– значущої оберненої кореляції між інноваційністю суб'єкта та конформністю і цінністю традицій.

Зазначені взаємозв'язки вказують на те, що особи, спрямовані на досягнення успіху, схильні до рефлексії та самоаналізу, самостійні та одночасно не бажають чітко дотримуватися правил, законів і формальних зобов'язань та традицій, значимо частіше є інноваторами у провадженні інноваційної діяльності.

Таким чином, результати кореляційного аналізу переконливо доводять, що готовність до інноваційної діяльності формується за умов високої розвиненості в особистості мотивації до успіху, рефлексивності, самостійності та цінності стимуляції та разом з тим з низькою схильністю до конформності та цінності традицій.

Висновки. За результатами емпіричного дослідження можемо констатувати, що переважна кількість опитаних емоцій-

но, особистісно та мотиваційно готові до інновацій та їх впровадження на середньому рівні. Більшість досліджуваних має виражену когнітивну готовність та володіє знаннями, достатніми для впровадження нововведень. Найнижчими є показники компонента організаційної готовності, відтак досліджені незадоволені створеними умовами.

Вивчаючи інноваційні характеристики мислення, з'ясовано, що серед представників нашої вибірки переважають інноватори, охоплюючи діапазон від суперінноваторів до слабо виражених інноваторів. У більшості досліджених осіб переважає середній рівень мотивації до успіху та рефлексивності. Третина досліджуваних мають високий рівень цінності самостійності, разом з тим майже половина досліджених виявляють високий ступінь цінності традицій та середній рівень конформності.

Між різними аспектами готовності до інноваційної діяльності, інноваційністю суб'єкта та мотивацією до успіху, рефлексивністю, цінністю традицій, самостійністю, стимуляцією та конформністю є тісний взаємозв'язок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дьяченко М.И. Психологический словарь-справочник. / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. Минск: Библиотека практической психологии. Харвест 2004. 576 с.
2. Качанова Е.Ю. Инновации в библиотеках. Санкт-Петербург: Профессия, 2003. 318 с.
3. Клочко В.Е. Особенности операционализации понятия «инновационный потенциал личности» / В.Е. Клочко, О.М. Краснорядцева. Вестник Томского государственного университета, 2010. № 339. С. 151–155.
4. Краснорядцева О.М. Психологическая готовность к инновационной деятельности учащихся и педагогов как характеристика образовательной среды. Вестник Томского государственного университета, 2012. № 358. С. 152–157.
5. Крутецкий В.А. Основы педагогической психологии. М.: Просвещение, 1992. 255 с.
6. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия: (Социальные проблемы инноватики). М., 1989. С. 247–249.
7. Роджерс Е. Диффузия инноваций. Шустер, 2010. 518 с.
8. Узнадзе Д.Н. Теория установки Воронеж: МОДЭК, Институт практической психологии. 1997. 448 с.